

1. Egyetértés Darvas kritikájával. Főhiba: szovjetirodalom.

Megjegyzés: Mérték. Veszély: most szovjetirodalom, ami régebben

Balzac vagy Tolstoj. Ahol felmerül, hiba. Ideál jelentősége író szá-

mára: a legnagyobbakat tanulmányozza, azok tökélye felé törekedjék.

Ne érje be soha azzal, hogy X-nél vagy Y-nál valamivel jobb vagy kevésbé rossz. Saját praxis.

Kritika: Témán mérni az alkotást: mennyire közelítette meg az életnek azt a részét, melyet - műve a tanu - ábrázolni akart. Ebben - igazságosan - benne van a magas mérték és mégis: minden művet a maga szempontjából ítél meg, saját mértékével mér.

2. Szovjetirodalom hatása. Illegalitás. Most: áttörés. Mai feladat: természetesen tanulni.

Terület kimérhetetlen, két kérdést kiemelni.

3. Pozitív hős. Szovjetirodalom hatása. Jogosan. Dekadens irodalom: ember megrágalmazása: tehetetlenség vagy aljasság mint ember embervoltának örök

törvénye. Felszabadulás /főleg olvasóknál/: milyen más, mennyivel nagyobb, több az ember, milyen lehetőségek bontakozhatnak ki belőle.

Olvasó: öröm - és áttétel saját hétköznapi gyakorlatába. Nekünk íróknak megvizsgálni: hogyan teremthetünk - magyar élet talaján, magyar élet jelenségeiből - ilyen irodalmat?

Pozitív hős, valljuk be, nálunk nem egyszer sablonná, frázissá lett.

Sablonná írók tekintélyes részénél - akik a szocialista építést megkö-

vetelték bizonyos elvont tulajdonságokat "állítanak talpra" azzal, hogy

az ilyen elvontságokat névvel, szőke vagy barna hajjal, alacsony vagy magas termettel egészítik ki. ^{Frázisa} Számos kritikánkban, mely ingerülten kéri

számon a szerzőktől, ha egy-egy alakjukban eltérnek ettől a sablontól.

És távolról sem megoldás: merev pozitív tulajdonságokhoz merev negatívokat ráragasztani; "tökéletes" pozitív hős^t néhány kisebb hibával megajándékozni.

MTA FIL. INT.
Lukács Arch.

Kérdés velege: egyes embereknél pozitív és negatív tulajdonságok felette viszonylagosak. A mi mértékünk: mit jelent egy ember /pozitív xx és negatív tulajdonságok eleven, ellentmondásos/ egysége a maga konkrét tevékenységében a szocializmushoz vezető uton.¹ Így: hamar meglátjuk külvívett tulajdonságok viszonylagosságát. Alexej Kovsov fiatal mérnök /Assajev/ becsületos vágy front után - negatív; csak leküzdése által pozitív. Ognjev /Panfjorov/ polgárháboru hősének legjobb tulajdonságai - negativekké válnak. Grigorij Meljechov /Salochov/: középparaszt legjobb tulajdonságai - jellem és körülmények konkrét dialektikájában ellenforradalmár, bandita. Másrészt Kirill Zedarkin sok tekintetben önző tulajdonságai - persze átalakulás után - alap: pozitív hős. Kérdés nem egyszerű: író élettapasztalata, élet komoly ismerete /Zorkij De eddig még mindig nem sajátos mai probléma: jó és rossz, új és régi harca az emberben - ősi téma minden jó irodalomban görögöktől Tolsztojig.

Mi az új? Hogy az író tudja - mert társadalom is tudja - mi a jó, mi a rossz; hogy az ember - új társadalmat építvén önmagát is újra építi. Mi volt a régi? Mandeville jó emberekből álló társadalom nem működhet. Bűn társadalmilag szükséges.

Cinikus nyíltsággal: mi a kapitalizmus. De innen, ellentétből, jobban látható, mi az új, amit szovjetirodalomtól tanulhatunk. Röviden: az író szeme - fenti bonyolodott mozgó kölcsönhatás - arra néz, mi az új, mi az előrevívő, tehát mi a konkrétan pozitív? És ezért: íróilag érdekes: az ami ezt az újat fejleszti, ami konkrétan pozitív.

Minél pozitívebb, annál érdekesebb. MTA FIL. INT.
Lukács Archí

Éles ellentét hanyatló kapitalizmus irodalmával. Jó író: miért kell rendes embernek kapitalizmusban elpusztulnia? Miért csak az érvényesül, aki aljassághoz alkalmazkodik? Innen: íróilag érdekes, amiben az ember a /kapitalista/ társadalomhoz diszharmonikus; unalmas, lapos banális, nyárspolgári, törtető, ahol harmónia. Minél közelebb mához - annál mélyebb a süllyedés: harc legtöbbször eleve feladva. Vagy: az imperializmus véres és aljas előharcosai - a gengszterek különböző típusai mint "hősök". Vagy: perverz nyomorékok, tehetetlenül /és

tehetetlenségből ki se törökedve / lázongók, belső életükbe belemerevedtek. A pozitív vonások fejlődési iránya megszüntek érdekessé lenni az írók számára. Érdekes a különtség, a perverzitás - egészen a gangszterizmusig.

Itt a veszélyes kapitalista örökség. Itt szükséges az írók gyökeres belső irói átállítása. Nem deklaráció. Irói világszemlélet, mesterségbeli érdeklődés átállítása: iróilag érdekes az, ami a társadalom megújulását szolgálja. S izgatón érdekes: hogyan alakul át a kapitalizmus elrontotta ember az új élet új emberévé.

Legyen szabad szélsőséges példát: Makarenko. Tolvajok, gyilkosok. Mit lát az író? Emberi tartalékokat, lehetőségeket. De lehetőségeket ellentmondásos folyamatban: közösségi érzés már igen - de még mindig lopnak, stb.

Nálunk - kevés kivétellel - két szélsőség. Vagy: elvont, üres sematikus, pozitív vonások. Vagy: kapitalizmus káosza, erkölcsi mértéknélküliség x "beleépítve" szocialista ember állítólagos ábrázolásába.

Szovjetirodalom: soha sem sablon. Csak néhány példát hoztunk fel. De ezer és ezer más van. Mert élet "ravaszabb" minden elképzelésnél /Lenin/. Átállításban nagy segítség szovjetirodalom. Persze: csak segítség. Átállítás: nekünk magunknak.

4. Magától átmenet másik kérdéshez: tudatosság. Mint sok más kérdésben itt is gyakran frázis. Mindenki érzi: központi kérdés kommunista ábrázolása, mindenki tudja: kommunisták a legtudatosabbak. De hogyan? Iróilag?

Tudatosságot magában, elvontan éppoly kevésbé lehet - némi leíró körítéssel - "talpra állítani" mint egyéb pozitív tulajdonságot. A tudatosság, ^{ha} nem eleven ember eleven és hatékony emberi tulajdonsága - semmit sem ér.

MTA FIL. INT.

Lukács Arch.

Talán ismét ellentét megvilágítás. Hanyatló kapitalizmus: ösztönök uralma tudatosság felett. A "tudat tehetetlensége" - neves imperialista filozófus. Irodalom: mindenütt ösztön mozgatja az embert: ösztön az ember igazi lényege. Lényegét felfedi: ösztönös, nem gátolt képzetek

folyamata - Bloom a klozeton /Joyce/.

Tudatos ember tudatosan - és tudatosság x foka szerint - hatályosan cselekvő ember. Ezért érdekes írónak: hogyan válik valaki tudatossá, mi tudatosságának emberi tartalma, formája? Mit tesz az ember? Mik a nehézségei? Hogyan segít a tudatosság a cselekvésben? Hogyan nő a tudatosság cselekvés közben? Vagyis: hogyan alakítja át önmagát az ember amikor a világot átka átalakítja?

Mindaz még egy oldalról világítja meg a kérdés írói ujságát. Tudatosság leromlása, lerombolása: dekadencia. Tehát: azelőtt is volt valamiféle tudatosság. Irodalomban is. De két nagy különbség. a/ ma helyes tudat. /Wilhelm Meister/. Ennek belátása bizonyos rezignáció. Helyes tudat: egyre hódítóbb, egyre győzelmesebb tudat.

b/ tudat, szemben.

állott ösztönrel: aszketizmus /jakobinusok/. Nálunk hiányzik. Még ahol áldozat - halálíg /Fűcsik/ - ember világhoz való viszonyának igenlése. Pusztá ösztönösség leküzdendő, alávetendő. De ösztön és tudat nem ellenségek. Tehát: nem ösztönök elfojtása - uralkodás rajtuk, helyes irányba terelés. /Beck/.

Mi következik ebből írókra? Uj feladat: az egész ember fejlődésében nézni és ebben a folyamatban: egész ember fejlődését tudatosságának fejlődése szempontjából. A világon uralkodó ember: önmagának is ura. De ahogy az alávetett világ gazdagodik - ember belső élete is. /ismét: ^(szelvényesség) aszketizmus ellen./

Még nem tanultunk eleget. Nálunk legtöbbször tudatos ember csak tudatos - és ezzel tudatosság merev sémává válik: tudatos tartalmak mechanikus ismétlése belső és külső élet nélkül.

MTA FIL. INT.

Lukács Arch.

Továbbá: tudatos ember elveszti egyéni sajátosságait. Polgári előítélet: ösztön egyéni - tudat közös. Közös, igen, de éppen a közösségben: igazi egyéniség. A kommunisták igazi megkülönböztető jegye: miért és hogyan lettek kommunistákká? és túl ezen: hogyan kommunisták?

Hogyan él, működik és fejlődik bennük tudatosságuk tartalma, a kommunista világnézet? Hogyan válik e világnézet és a belőle fejlődő munka.

stílus az egyén legjellemzőbb, leegyénibb sajátosságává?
 Itt az új, a nagy probléma, ami előttünk írók előtt áll. Nem csodatevő párttitkárok kelljenek, akik - sok x író szerint - egy vezércikkfrázis ráolvasásával meggyógyítanak minden társadalmi bajt, megoldanak minden emberi bonyodalmat. Teljes, egész, eleven emberek kelljenek, akiknek egyéni életét és /attól elválaszthatatlanul/ társadalmi hatóerejét mérhetetlenül felfokozta kommunista tudatosságuk. Akik ezáltal segítenek a népnek, hogy annak minden embere - éppen tudatosságának növekedése folytán - megtalálja igazi helyét az életben és ezzel megtalálja igazi egyéniségét is.

A szocialista irodalom elején ott áll Vlaszova nagy alakja, akiben a tudatosság - és a velejáró harcosság felébredését látjuk a tompa bényultságból. És Fagyjev Levinzonán kezdve az építés és a nagy Honvédő Háború hőseiig ilyen embereknek egész galériája áll előttünk.

Ilyen emberekkel tele van a mi országunk is. Minden nap, minden órában találkozunk velük, dolgozunk velük. De irodalmunkban ez az emberfajta csak elvétve jelenik meg megfelelő írói formában. Világos: minden író a maga módján keresi, találja, alkotja meg. Világos: alapvető kérdés: az író saját élettapasztalata. De világos az is: a szovjetirodalom itt is megmutatta az utat - a mi munkánk könnyebb mint a nagy uttörőkké volt.

A kongresszus feladata nem lehet az írói praxis összes kérdéseinek elméleti tisztázása. De a kongresszus teljesítette hivatását, ha elméletben és gyakorlatban az utat mutatott a jövő számára. Ebben az értelemben igyekeztem e két fontos kérdés megoldási útját legalább jelezni.